

“Monarquía e Imperio”, el llibre d'història que mai no llegiria En Wert

Autor: Ramon Serrano Gras

Data de publicació: 16-02-2015

En Ramon Serrano ens fa la ressenya d'un llibre espanyol d'història, escrit per acadèmics, que comparteix punts de vista amb l'Institut Nova Història.

Sovint es titlla els col·laboradors de l'INH, En Bilbeny inclòs, d'aficionats a la història, tergiversadors, gens seriosos i somiatruïtes. Però què passa quan tres historiadors de renom acadèmic també defensen que cal fer una revisió del nostre passat?

Al volum tercer de la Historia de España —obra dirigida per En Josep Fontana i En Ramon Villares—, escrit per l'Antonio-Miguel Bernal i titulat Monarquía e Imperio, hi trobem tot un seguit d'afirmacions que contradiuen de ple la història espanyola tradicional dels segles XV-XVI. D'entrada, a la mateixa introducció, els esmentats directors distingeixen dos corrents historiogràfics. Segons ells, l'un respon a una visió unitària, mitificada i propagandística, i l'altre a una visió més plural —de la qual se'n senten hereus—, objectiva i documentada que anirà obrint-se pas amb noms com Bosch-Gimpera, Sánchez Albornoz, Vicenç Vives, Vilar, Tuñón de Lara, etc.

Passem a veure'n un petit recull:

1.- Aragó-Castella, Ferran-Isabel: dues relacions de poder que no eren com ens expliquen

“Es va donar la paradoxa que a mitjan segle XV els Trastàmara de Castella —d'on sorgeix la dinastia matriu— van estar a punt de ser desplaçats i absorbits per la branca col·lateral que es va assentar a Aragó-Catalunya i que donava proves d'un dinamisme i una vitalitat sorprenents com una de les cases regnants més poderoses d'Europa”¹. “El prestigi en el concert internacional d'Aragó-Catalunya era un aval determinant davant un regne castellà humiliat des d'Aljubarrota”², el qual “mantenia paralitzada l'acció de conquesta envers el regne de Granada feia més de dos segles, amb l'excepció de la conquesta d'Antequera feta, precisament, pel Trastàmara amb qui va començar la dita dinastia règia a l'Aragó i Catalunya i que no deixava de fustigar l'Islam a la Mediterrànea i al Nord d'Àfrica”³.

La prevenció envers la corona catalanoaragonesa es feia palesa a les capitulacions matrimonials de Ferran i Isabel fetes a Cervera al 1469 i que establien “una contrapartida enverinada: que Ferran ha de reconèixer i acatar Enric IV, mentre visqui, com a únic i legítim rei de Castella. Una condició que frenava clarament les pretensions anexionistes de la branca dels Trastàmara d’Aragó-Catalunya sobre Castella”⁴.

Mort el seu germanastre (Enric IV), Isabel s’autoproclama reina de Castella dos dies més tard (11/12/1474), aprofitant el viatge de Ferran al Rosselló. Per defensar els seus drets al tron castellà, Ferran força la Sentència Arbitral de Segòvia el 15 de gener següent, amb l’annex del 28 d’Abril, on la Reina renuncia “a les seves facultats i poders de governar el regne, ampliant en contrapartida, els de Ferran”⁵.

Tot i que Isabel es reservava la potestat de transmetre “en exclusivitat el dret de successió a la Corona de Castella”⁶, a partir d’aquest moment Ferran “accedeix plenament al poder reial de Castella”⁷. Quan cinc anys més tard moria el seu pare, Ferran, “que ja portava quatre anys com a rei efectiu de Castella, accedeix a les Corones d’Aragó, Catalunya i Sicília i es converteix, com ho va ser mig segle abans el seu avi Ferran d’Antequera, en un dels prínceps més poderosos de l’Europa del seu temps”⁸. Tot seguit, després de dir-nos que Castella “va ser la gran beneficiària de la ‘unió’ fins a convertir-se, amb el temps, en la Corona rectora de la monarquia hispànica”⁹, ens parla dels guanys assolits en aquests anys, especialment de la conquesta de Granada i de la descoberta d’Amèrica, fets “en els quals la intervenció, quan no el protagonisme, de Ferran va haver de resultar decisiu”¹⁰. Per acabar aquest primer bloc, la següent il·lustració^{10bis} no necessita comentari:

2.- La Corona d’Aragó era una corona catalano-aragonesa?

L’error persistent i malintencionat d’identificar Corona d’Aragó amb Regne d’Aragó pretén, única i exclusivament, negar un passat sobirà de Catalunya, tal com passa amb l’error igualment tendencios (i amb idèntica finalitat) de confondre Hispania amb Espanya o Monarquia Hispànica amb regne d’Espanya.

L’autor sembla tenir clar l’error —penso que també la finalitat— i sovint utilitza diferents denominacions per palesar que dita Corona era el resultat d’una unió entre dues parts i que de cap manera Catalunya formava part del Regne d’Aragó. Només a la pag. 33, ens parla de “Catalunya-Aragó” (com a Corona catalano-aragonesa), “dinastia catalanoaragonesa”, “branca dinàstica d’Aragó-Catalunya”, “Aragó- Catalunya” o “Corona aragonesa-catalana”.

3.- El Nou Món

La Inquisició, present també a Amèrica, descol·loca En Bernal i de passada ens aporta una informació fantàstica, atenent al fet que “es donava la paradoxa, única en el sistema de govern de la monarquia, que els tribunals inquisitorials de Lima i Mèxic estaven adscrits a la Secretaria d’Aragó i no a cap òrgan institucional de Castella, el regne propietari de les Índies”¹¹.

Això, en tot cas, només podia passar si la Corona d’Aragó tenia una participació indiscutible en l’empresa americana i el mateix autor ens ho fa més entenedor quan afirma que “descobertes a l’Octubre de 1492, les Índies no es van incorporar formalment a la Corona de Castella fins les Corts de Valladolid de 1518. Havien passat 25 anys, i cal preguntar-se ¿per què tant de temps per adoptar aquesta decisió?”¹². Intuint la polèmica del tema, afegeix que “analitzar-lo en profunditat i sense complexos implica furgar en ferides no ben cicatritzades d’aquella història d’Espanya, idealitzada, viscuda en comú pels pobles hispans”¹³, perquè fer-ho —diuen— “seria aprofundir una mica més en la fractura d’una fràgil unitat nacional i estatal que a tot preu s’ha de preservar”¹⁴. Afegeix que “des que comencen les gestions sobre el descobriment hi ha matisos que posen de manifest l’activa concurrència de catalans i aragonesos, encapçalada pel mateix rei Ferran, profundament interessats en el projecte colonial”¹⁵. Per tot plegat, En Bernal troba a faltar “un estudi sistemàtic i de conjunt on s’analitzi la política indiana del rei Ferran, a qui la historiografia relega al simple paper de figurant, cosa que no deixa de ser una greu deformació històrica”¹⁶.

4.- Conqueridors menystinguts

“ Les gestes de les conquestes de les Índies no varen arribar a quallar en l’estima col·lectiva de la consciència espanyola”¹⁷, segons En Marco Morinigo “per raó de l’insuficient prestigi del llinatge de la majoria dels conqueridors”¹⁸. O bé “existeix una tendència historiogràfica dedicada a menysvalorar les actuacions dels conqueridors en terres americanes”¹⁹. Aquest menysteniment i desconeixement flagrant de les biografies dels descobridors, tot i que l’autor dóna altres possibles raons, com les matances d’indígenes i altres fets poc justificables, caldrà buscar-lo, sobretot, en la necessitat d’amagar l’origen no castellà de molts d’ells. En tot cas, En Bernal ens fa

notar la diferència “amb la manera de fer de la historiografia anglosaxona que ha insuflat esperit èpic a les aventures dels primers emigrants que varen traslladar-se al Nou Món”^{19bis}.

5.- El català, llengua de prestigi

L'autor ens parla de la Gramàtica de la llengua vulgar (Lovaina, 1559), on el seu editor, B. Gravio, ens diu quines són les quatre llengües que es parlen a Espanya: el “vazquense”, l'àrab, el català, idioma “del que no s'han escrit en tota Espanya tants, tan bons i subtils llibres en prosa i metre”²⁰ i la llengua vulgar d'Espanya, no volent-la anomenar espanyola –perquè hi ha altres llengües vernacles que s'hi parlen– ni castellana, “perquè és més clar que la llum del sol que els regnes de Lleó i d'Aragó tenen més gran i millor dret en llengua vulgar que no pas el regne de Castella”²¹.

6.-Espanya, estat o nació, des de quan?

En els últims temps hem sentit moltes declaracions de polítics, bàsicament del PP, afirmant que Espanya és la nació més antiga d'Europa, que té 1000 anys o, fins i tot, dos o tres mil. Millor deixem la ciència-ficció de banda. Diu En Bernal : “Mort el rei Ferran el 1516, la separació dels dos regnes era un fet a la pràctica”²².

O encara més clar. L'any 1556, Felip I(II a Castella), arran del seu casament amb Maria Tudor, vol que el títol de rei d'Espanya precedeixi, en qualsevol document i en tot moment, al de rei d'Anglaterra, però els anglesos s'hi neguen adduint que “el regne d'Espanya jurídicament no existia com a tal i els dos regnes hispànics que sí tenien entitat constitucional —Castella i Aragó—”²³, en ser independents l'un de l'altre i no poder-se sumar, “havien de ser estimats inferiors al d'Anglaterra i per tant no podien precedir-lo en termes protocol·laris”²⁴.

En el seu últim testament, Felip vol que els regnes de la corona de Portugal “hagin sempre de caminar junts i units a la corona de Castella (no d'Espanya)”²⁴, puntualitza el mateix autor.

A parer d'En Bernal, van ser la resta de nacions europees “les que van acabar per encunyar per a la monarquia de Felip II la imatge unitària d'una Espanya inexistent com a estat integrador”²⁵. A més, “pel que es coneix dels textos deixats per escrit, no sembla que Felip II ni els seus més propers consellers tinguessin cap pensament sobre la globalitat de la monarquia ni d'Espanya ni tan sols de l'imperi d'Amèrica, tan singular i excepcional”²⁷.

Per acabar, l'inici de la contraportada: “Antonio-Miguel Bernal analitza el llarg s. XVI de la història d'Espanya (1474-1598) amb una visió innovadora, allunyada dels tòpics i llocs comuns d'una 'historiografia oficial' que mitificà el període que va dels Reis Catòlics a la mort de Felip II”²⁸.

Tot plegat és doblement important: pel que diuen i pel fet de dir-ho ells, tres historiadors plenament reconeguts.

Perquè aquest període va ser l'inici d'un moment esplendorós per a Espanya, però no de l'Espanya nació o estat, aleshores totalment inexistents, sinó del conjunt de regnes sobirans que conformaven un territori complex i divers.

Que no ens vulguin fer creure el que mai va ser.

Ramon Serrano

NOTES

1 ANTONIO-MIGUEL BERNAL, Monarquía e Imperio, Ed. Crítica / Marcial Pons Ediciones de Historia, Barcelona, 2007, «Historia de España», vol. 3, p. 21.

2 Ídem, p. 31.

3 Ídem, p. 31.

4 Ídem, p. 28.

5 Ídem, p. 32.

6 Ídem, p. 33.

7 Ídem, p. 33.

8 Ídem, p. 37.

9 Ídem, p. 37.

10 Ídem, p. 38.

10bis Ídem, il·lustració, p. 208.

11 Ídem, p. 263.

12 Ídem, p. 298.

13 Ídem, p. 299.

14 Ídem, p. 299.

15 Ídem, p. 303.

16 Ídem, p. 318.

17 Ídem, p. 486.

18 Ídem, p. 486.

19 Ídem, p. 488.

19bis Ídem, p. 487.

20 Ídem, p. 576.

21 Ídem, p. 576.

22 Ídem, p. 74.

23 Ídem, p. 118.

24 Ídem, p. 118.

25 Ídem, p. 136.

26 Ídem, p. 158.

27 Ídem, p. 159.

28 Ídem, contraportada.